

OBCENĚ

Böhmen und seine Nachbarn in der Přemyslidenzeit, hg. von Ivan HLAVÁČEK – Alexander PATSCHOVSKY, Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern 2011 (= Vorträge und Forschungen 74)

488 s., ISBN 978-3-7995-6874-6

Konstanzer Arbeitskreis für mittelalterliche Geschichte působí od roku 1951 a jeho sborníky Vorträge und Forschungen, navazující na konference v Reichenau, začaly vycházet o rok později. Uplynulo přes 60 let a několik metrů pravidelně přibývajících svazků s charakteristickou obálkou a vazbou patří k nezbytné výbavě každé dobré medievistické knihovny. Vliv Vorträge und Forschungen je značný, zprostředkovávají informace v širokém evropském kontextu, přinášejí problémové bilance, přispívají ke změnám zakořeněných představ.

Za mimořádně úspěšný je plným právem považován osmnáctý svazek z roku 1975, který změnil chápání středověké kolonizace. Podstatnými příspěvky se na tomto obratu podíleli hned dva čeští badatelé, František Graus a Jiří Kejř. Prvý z nich se stal členem kostnického kruhu a i v tomto prostředí zanechal výraznou stopu. Po roce 1989 byl do prestižní společnosti pozván Ivan Hlaváček a uspořádání akce zakončené referovaným svazkem patří k jeho zásluhám. Na úkolu spolupracoval s Alexandrem Patschovským, jehož badatelská činnost je těsně spojena s českým prostředím. Cesta k publikovanému výsledku jistě nebyla snadná, leccos naznačuje úvodní slovo editorů.

Podnětem k akci, zahájené v říjnu 2007 konferencí na ostrově v Bodamském jezeře, bylo výročí konce přemyslovské dynastie. Českému prostředí vydání svazku se zeleným pruhem slibovalo jedinečný kontakt se střeoevropským a evropským medievistickým bádáním. Pro kostnický kruh tato idea doplňovala sérii zaměřenou na problematiku různých evropských regionů. Editorům se podařilo shromáždit dvanáct příspěvků, z nichž polovinu napsali čeští badatelé. Druhá polovina byla vyhrazena zahraničním historikům, kteří mají k problematice českých zemí ve středověku různou měrou blízko. Účast

německých, rakouských, polských a maďarských historiků odpovídala snaze aktivně vstoupit do širších evropských souvislostí a přiblížit rozdílné přístupy, které ke střeoevropské medievistice zcela přirozeně patří.

Vstupní studie podobných sborníků zpravidla nabídne obecný pohled na zvolené téma a působí potom jako jakýsi svorník, za nímž následují věcnější příspěvky, které se už víceméně volně rozbíhají různými směry. Při volbě úvodního autora pro sborník zaměřený na čtyři staletí Přemyslovců bylo asi od počátku zřejmé, že musí jít o odvážné řešení. Snad tato jistota napomohla, že byl prestižním úkolem pověřen Gábor Klaniczay ze Střeoevropské univerzity v Budapešti. Jeho studie *Von Ostmitteleuropa zu Westmitteleuropa: Eine Umwandlung im Hochmittelalter* je jistě pozoruhodná a českému čtenáři na první pohled připomene odlišnosti mezi maďarským a českým medievistickým diskurzem. Východisko poskytuje recyklace konceptu tří evropských historických regionů, s nímž na prahu osmdesátých let vystoupil Jenö Szűcs. Jeho text sklídl značný ohlas a vyšel v mnoha překladech. Uvítán byl zejména v Polsku, z velké části určitě jako další krůček k erozi sovětského monolitu. Na cestě do českého prostředí ho předběhl rok 1989, po němž se už i koncept Jenö Szűcse ocitl v úplně jiných souvislostech. O obou základních etapách středověké evropeizace českých zemí (a středovýchodní Evropy), totiž o přijetí západního křesťanství a o středověké transformaci, se Klaniczay zmiňuje, soustřeďuje se ale na uherskou problematiku. Někde na začátku podobně ambiciózního svazku bychom uvítali zprávu o stavu české medievistiky po roce 1989, o její cestě (nebo necestě) do Evropy atd. Něco takového ale chybí a čtenář vstupuje rovnou do jednotlivých tematických okruhů.

Šestice medievistů z Čech a Moravy představuje podstatné kapitoly své badatelské činnosti a obrací se především k zahraniční odborné veřejnosti. V domácím prostředí si vesměs uvědomíme souvislosti, z nichž texty vycházejí: Josef Žemlička, *Dux „Boemorum“ und rex Boemie mit mitteleuropäischen Wettstreit (nicht nur aus tschechischer Sicht gesehen)*; Zdeněk Měřínský, *Mähren und seine přemyslidischen Teilfürsten im mitteleuropäischen Kontext*; Petr Sommer, *Böhmen als Kultlandschaft. Besonderheiten, Importe, Exporte*; Petr Kubín, *Die Bemühungen Ottos III. um die Einsetzung eines Heiligenkultes für Bischof Adalbert von Prag († 997)*; Marie Bláhová, *Böhmens Spannungsverhältnis zum Reich im Spiegel der böhmischen Historiographie der Přemyslidenzeit*; Václav Bok, *Zu dichterischen*

Aufgaben und Intentionen mitteldeutscher Autoren im Dienst der letzten Přemyslidenkönige.

Při vší úctě k českým příspěvkům, s větší nedočkavostí sáhneme po textech zahraničních medievistů, od nichž očekáváme odlišný pohled na „naše“ témata. Herwig Wolfram (*Die ostmitteleuropäischen Reichsbildungen um die erste Jahrtausendwende und ihre gescheiterten Vorläufer. Ein Vergleich im Überblick*) vymezuje nejdříve pojmový aparát a poté přináší několik analytických kapitol, sahajících od Sámovy říše k počátkům české, polské a uherské říše kolem roku 1000 (označení „stát“ považuje Wolfram pro tuto dobu za přehnané). Komparace odhaluje deficit dřívějších útvarů, a tím i principy stability tří zmíněných říší. Věcný komparativní přístup se dotýká i diskuse o „Meistererzählung“ v české medievistice a jistě neunikne její pozornosti. Připomíná přes půl století starý příspěvek R. Wenskuse o českých kmenech.

Dva ze sborníkových textů se zabývají expanzí přemyslovského státu ve 13. století. Tomasz Jurek (*Der Einfluß Böhmens auf das geteilte Polen im 13. Jahrhundert*) přináší důkladný rozbor vztahů mezi českým a polským prostředím. Reinhard Härtel (*Böhmens Ausgriff nach Süden*) analyzuje povahu expanze Přemysla Otakara II. do rakouských zemí, v níž nespátřuje plánovitý koncept, ale sérii postupně využívaných příležitostí. Marcin Rafał Pauk (*Der böhmische Adel im 13. Jahrhundert: Zwischen Herrschaftsbildung und Gemeinschaftsgefühl*) nastiňuje problematiku české šlechty od „Kosmovy elity“ až k počátkům šlechtické obce, referuje i o aktuálních diskusích o rané šlechtě v českých zemích a zaujímá k této problematice vlastní stanovisko. Text Norberta Kerskena (*Das přemyslidische Böhmen in der zeitgenössischen Historiographie des Reichs*) vytváří přirozený protějšek studie M. Bláhové.

Podobě sborníku vydatně napomáhá souhrn od Christiana Lübkeho, jenž jednotlivé příspěvky zasazuje do širších problémových souvislostí. Při této bilanci vystávají i dva tematické okruhy, jimiž tentokrát bylo možné věnovat jen dílčí pozornost. Soustavné začlenění oblasti Germania slavica do studia etatizačních procesů na východě střední Evropy patří k dlouhodobým dluhům středoevropské medievistiky a pořad ještě čeká na soustavnou srovnávací pozornost. Studium transformace spojené především se 13. stoletím je na tom podstatně lépe, srovnávací přístupy ale zůstávají vzácností.

Prestížní sborník o takřka 500 stranách úspěšně završuje řadu publikací spojených s rokem 1306. Stává se důležitou položkou

v prezentaci české medievistiky v evropském badatelském kontextu a zejména díky výrazné účasti zahraničních historiků přináší i řadu cenných podnětů pro naše domácí prostředí.

JAN KLÁPŠTĚ

Jana VALTROVÁ, *Středověká setkání s „jinými“. Modloslužebníci, Židé, Saraceni a heretici v misionářských zprávách o Asii*, Argo, Praha 2011

209 s., ISBN 978-80-257-0399-1

Problematika setkávání s „jiným“ se zhruba od sedmdesátých let minulého století stala jedním z profilových témat společenských věd. Tento koncept pomáhaly vytvářet výsledky nových směrů bádání, jako jsou dějiny mentalit nebo tzv. *new historicism*, či případně spolupráce s dalšími vědními obory, zejména etnologií a orientalistikou. Výsledkem je rekonstrukce mechanismů, jimiž společnost křesťanského Západu prostřednictvím některých vybraných autorů a děl – zejména cestovatelů a jejich zpráv – reflektovala odlišnou náboženskou a kulturní realitu Orientu. Vzhledem k tomu, že uvedený přístup v českém prostředí doposud nenalezl výraznější uplatnění, může být kniha Jana Valtrové do jisté míry chápána jako jakýsi úvodní příspěvek ke studiu „jinakosti“.

Autorka, vycházející ze své disertační práce, zpracovává poměrně rozsáhlý korpus pramenů. Mezi nimi zaujímají výsadní postavení zprávy františkánských a dominikánských misionářů z cest po Asii, pořízené ve druhé polovině 13. století a na počátku století následujícího, jmenovitě relace minoritů Jana de Plano Carpini, Viléma z Rubruku, Jana z Montecorvina a Odorika z Pordenone, či dominikánů Jordana Katalánského ze Sévéracu a Jana z Cori. Tuto základnu pak doplňují relace poněkud odlišného typu, jakými byly zprávy Carpiniho druha Benedikta z Polska, některé pasáže světové kroniky Jana Marignoly či populární popis východních zemí cestovatele a obchodníka Marka Pola. Právě misionářské cesty do Mongolska, Číny a Indie tehdy částečně odkryly křesťanské Evropě doposud neznámé či pouze vybájené země a zároveň podnítily novou vlnu zájmu o asijský kontinent.

Z hlediska středověké učené literatury tyto zprávy představují určité novum, jelikož nejsou natolik determinovány předchozím autoritativním diskurzem, jaký například představovala